

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Satakunnan sovittelutoimiston kannanotto lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luopumiseen on erittäin kielteinen.

Esityksessä lähisuhdeväkivallan sovittelun pääsääntöiselle luopumiselle on nostettu perusteluiksi mm. se, että on vaikea selvittää, onko uhri antanut suostumuksensa vapaaehtoisesti ja painostetaanko uhria sovittelemaan asiaa. Sovittelun soveltuvuutta rikosasian käsittelyssä ja uhrin sovitteluun osallistumisen vapaaehtoisuutta arvioidaan koko prosessin ajan. Lähisuhdeväkivallan sovittelualoitteen voi tehdä ainoastaan poliisi ja syyttäjä. Sekä poliisi- että syyttäviviranomaiset arvioivat omalla ammattitaidolla, mitä asioita lähettävät sovitteluun. Sovittelutoimistoissa työskentelevät ammattilaiset arvioivat koko prosessin ajan asian soveltuvuutta sovitteluun. Lisäksi sovittelutapaamissa koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat arvioivat sitä. Lähisuhdeväkivaltaa sovittelevat sovittelijat on erikoistuneet pitkässä erikoistumiskoulutuksessa mm. lähisuhdeväkivallan ilmiöön, tutkimukseen ja oman alueensa palveluihin. Sovittelun ammattihenkilöstöllä ja vapaaehtoisilla sovittelijoilla on laaja asiantuntemus lähisuhdeväkivallasta. Täydennyskoulutus on jatkuvaa.

Sovitteluun tulleista lähisuhdeväkivaltaa sisältävistä sovittelualoitteista ei kaikkia suinkaan sovittella. Lähes kaikille annetaan kuitenkin palveluohjausta. Tämä palveluohjaus jää nyt mahdollisen lainmuutoksen myötä puutteelliseksi. Palveluohjauksen jääminen poliisin tehtäväksi on lyhytnäköistä, eikä vastaa heidän muutoinkin niukoilla resursseilla tekemäänsä perustyötä. Henkilökohtaiset, asianosaisten nykytilannetta, muutosvalmiuksia sekä tarpeita kartoittavat keskustelut uhrien ja tekijöiden kanssa vähentyvät. Sovitteluprosessi on nopea, mutta prosessissa huomioidaan erityisesti asianosaisten tarpeita heidän oman ajankäyttönsä suhteen. Asian päätyminen rikosilmoituksesta ja esitutkinnasta mahdolliseen käräjäoikeuskäsittelyyn kestää kuukausia jopa vuosia.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessia on kehitetty jo vuosia. Sitä kehittäneet henkilöt ovat lähisuhdeväkivallan ilmiöön ja sovittelun käytäntöihin perehtyneitä ammattilaisia.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluista saadaan paljon sovittelutoimistojen keräämää asiakaspalautetta ja se on varsin myönteistä. Myös puolueettoman VN TEAS -selvityksen tulosten mukaan asianosaiset olivat sovitteluprosessiin tyytyväisiä ja sitä pidettiin oikeudenmukaisena. Lähisuhdeväkivallan sovittelua on siis vuosien varrella kehitetty paljon. Kehittämiseen liittyen julkaistiin vuonna 2023 Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyväkäytännön malli. Tätä mallia toteutetaan eri puolilla Suomea sijaitsevista sovittelutoimistossa. Hyvän käytännön malli on hyvin konkreettinen ja käytännön läheinen.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun kriittisesti suhtautuneet yksittäiset henkilöt, naisasiajärjestöt ym. ovat esittäneet huolekseen myös sen, että väkivallantekijä ei joudu enää rikosvastuuseen, jos asianosaiset pääsevät asiassaan sovittelulain mukaiseen sopimukseen. Tämä ei pidä paikkaansa. Se, että toiseen ihmiseen kohdistunut väkivalta olisi kuitattu passiivisesti sovitteluprosessiin osallistumalla ja anteeksi pyytämällä, ei myöskään pidä paikkaansa. Sovittelun ammatillinen henkilöstö ja vapaaehtoissovittelijat tuntevat lähisuhdeväkivaltailmiön ja siihen liittyvät teemat yhtä hyvin kuin lähisuhdeväkivallan sovitteluun kriittisesti suhtautuvat. Sovittelusopimus ja sovinto eivät missään vaiheessa sovitteluprosessia ole päätavoite. Lähisuhteessa tapahtunut väkivalta on aina virallisen syytteen alaista, eli päätöksen asian etenemisestä tuomioistuinkäsittelyyn tekee syyttäjä.

Sovittelulain 3 § 1 momentin mukaan rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista.

Sovitteluprosessin edetessä on selvää, että väkivaltaa on tapahtunut ja epäilty myös myöntää sen. Sovitteluprosessissa selvitetään ottaako tekijä vastuun teostaan. Sovitteluprosessi etenee, jos tekijä ottaa vastuun uhriin kohdistamastaan väkivallasta. Tuomioistuinkäsittelyssä rikosasian vastaajalla ei ole velvoitetta selvittää asiaa eikä rikoksen asianomistajalla ole velvollisuutta kertoa tapahtumista. Mikäli lainmuutos astuu voimaan, niin nimenomaan uhrin oikeudet heikkenevät rikosprosessissa. Uhri voi pidättäytyä kertomasta tapahtuneesta niin esitutkinnassa kuin tuomioistuinkäsittelyssä esimerkiksi pelon vuoksi. Tämä saattaa vaikeuttaa riittävän näytön saamiseen tekijän tuomitsemiseksi ja olla uhrille erittäin traumatisoiva kokemus.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on herättänyt kiihkeitä ja kiivaita keskusteluja puolesta ja vastaan. Lähisuhdeväkivallan sovittelun lopettamisen puolesta puhujat perustelevat kantaansa uhrin avuttomalla asemalla ja suhteen valtaepätasapainolla. Sovitteluprosessissa mukana olevat ammattilaiset ovat taas sitä mieltä, että lähisuhdeväkivallan sovittelu hyödyttää suurinta osaa sen läpikäyneitä asianosaisia ja erityisesti uhreja! Sovitteluprosessissa asianosaiset puhuvat yleensä ensimmäistä kertaa kokemastaan ja tekemästään lähisuhdeväkivallasta. Uhria tuetaan. Väkivallantekijää tuetaan väkivallattomaan elämään. Rikos- ja tuomioistuinprosessissa ei ratkaista ihmisten välisissä suhteissa olevaa valtaepätasapainoa, vuorovaikutusongelmia eikä väkivaltaista käyttäytymistä. Pelkästään rangaistuksen antamisella ei lähisuhteessa olevaa väkivaltaa pystytä vähentämään.

Lähisuhdeväkivallan ilmiö on monimuotoinen, se on kiistatonta. Sovittelu on rikosprosessin rinnalla kulkeva menettely, joka soveltuu osaan lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten käsittelyä. Toteutuessaan lähisuhdeväkivallan sovittelu ei päätä muuta rikosprosessia. Suomalaisen lähisuhdeväkivallan sovittelun vaikutusmahdollisuuksiin pitäisi uskoa. Mikäli asiaan kriittisesti suhtautuvat näkevät lähisuhdesovittelun kieltämisen edesauttavan uhrin asemaa lienee syytä todeta, ettei siihenkään löydy kiistatta puoltavia perusteita.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Mikäli tämä lakimuutos toteutuisi, palveluohjauksen saatavuus heikkenisi kaikkialla Suomessa.

Sovittelun tarjoama yksi lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen interventio päättyisi. Joka puolella Suomea ei ole tarjolla palveluita tai ne ovat erittäin pitkien etäisyyksien päässä.

Yksilön vaikutusmahdollisuudet oman asiansa käsittelyyn heikkenisivät.

Rikosprosessien kesto pitenis entisestään.

Nuorten aikuisten (vrt. seurusteluväkivalta) väliseen lähisuhdeväkivaltaan ei voitaisi enää vaikuttaa sovitteluprosessin Hyvän käytännön mallin mukaisesti.

Lasten ja nuorten tarpeet unohdettaisiin heidän itse ollessa asianomistajina tai epäiltyinä. Yhteiskunnassamme pitäisi alaikäisillä olla tarjolla monimuotoisia palveluja lähisuhdeväkivaltatapausten käsittelyssä.

On vaikea uskoa, että hyvinvointialueiden kuormittuneissa ja ruuhkaisissa palveluissa lähisuhdeväkivallan teemoihin pysähdyttäisiin yhtään nykyistä enempää. Erityisenä huolena ovat lapsettomat pariskunnat.

Sovitteluprosessin myötä osapuolet pääsevät monta kertaa parempiin ratkaisuihin kuin oikeudenkäynnin ja tuomion avulla. Näin ei jatkossa tulisi olemaan.

Lähisuhdesovittelua vastustavat tahot puhuvat painotetusti naisiin kohdistuvasta lähisuhdeväkivallasta. Lakisääteisessä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelussa lähisuhdeväkivalta nähdään laajasti monitahoisena ilmiönä, ja sen myötä sovittelussa käsitellään laadukkaasti myös lähisuhdeväkivaltaa, jossa osapuolet ovat esimerkiksi aikuiset sisarukset, vanhempi ja aikuinen lapsi jne.

Taloudelliset vaikutukset: voidaanko nykyisessä taloustilanteessa yksinkertaisesti vaan lopettaa palvelu, jonka on todettu hyödyttävän suurinta osaa asianosaisia. Vastaavaa palvelua ei ole tarjolla, eikä myöskään mahdollista järjestää yhtä edullisilla kustannuksilla.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

-

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

-

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

-

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Tutkimusten tulosten myötä on todettavissa, että suurin osa sovittelupalveluihin osallistuneista lähisuhdeväkivallan tekijöistä ja uhreista on ollut tyytyväisiä saamaansa palveluun. Kaikki eivät tietenkään ole olleet. Tuskin on olemassakaan sellaista palvelua, mihin kaikki olisivat tyytyväisiä. Jos pieni osa palveluun osallistuneista on esittänyt tyytymättömyyttään, niin pitäisikö koko palvelu sen takia lopettaa.

Lakisääteinen rikos- ja riita-asioiden sovittelu kattaa koko maan. Palvelu on maksutonta ja se ”tuodaan ” lähelle asiakkaita. Sovittelu on tehokasta, myös kustannustehokasta. Mikäli tämä lakiehdotus menisi läpi, lienee tarjolla valmiita vaihtoehtoja uhrin näkökulman selvittämiseksi ja uhrin sekä myös väkivallan tekijän palveluohjauksen toteuttamiseksi. Pelkästään lakiehdotuksen mukainen lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luopuminen ei tilannetta muuta.

Vaahtera Katja

Satakunnan sovittelutoimisto - Katja Vaahtera, johtava sovittelun ohjaaja